

РЕЦЕНЗИЯ

От доц. д-р Росица Христова Чамова, д.м

Катедра „Хигиена и епидемиология“

Факултет „Обществено здравеопазване“, Медицински университет -

Варна

Относно: Дисертационен труд за присъждане на научна и образователна степен „Доктор“ в област на висшето образование 7. „Здравеопазване и спорт“, професионално направление 7.1. „Медицина“, научна специалност „Хигиена (вкл. трудова, комунална, училищна, радиационна и др.)“ на **д-р Миглена Йорданова Маринова-Ашкар**, докторант в редовна форма на обучение към Катедра „Хигиена и епидемиология“, Факултет „Обществено здравеопазване“ при МУ-Варна

Тема на дисертационния труд: „Значение на кърменето за здравето на деца до 3 години от семейства с висок риск за алергия“

Научни ръководители: Проф. д-р Ружа Златанова Панчева, д.м.

Доц. д-р Наталия Василевна Ушева, д.м.

Със заповед № Р-109-191/ 15.03.2023 г. на Ректора на Медицински университет - Варна съм избрана за член на Научното жури, а на основание Протокол № 1/ 27.03.2023 г. съм определена да изготвя рецензия по процедура за придобиване на ОНС „Доктор“ с кандидат д-р Миглена Йорданова Маринова-Ашкар, докторант в редовна форма на обучение към Катедра „Хигиена и епидемиология“, Факултет „Обществено здравеопазване“ при Медицински университет - Варна.

Данни за процедурата

Д-р Миглена Йорданова Маринова-Ашкар е зачислена като докторант в редовна форма на обучение в докторска програма „Хигиена (вкл. трудова, комунална, училищна, радиационна и др.)“ в област на висше образование 7. „Здравеопазване и спорт“, професионално направление 7.1. „Медицина“, с тема на дисертационния труд „Превенция на хранителна алергия при кърмачета в семейства с изявена атопия в Североизточна България“ и научен ръководител - проф. д-р Ружа Златанова Панчева-Димитрова, д.м., съгласно Заповед № Р-109-44/01.02.2019 г. на Зам. ректора на МУ „Проф. д-р Параскев Стоянов“ - Варна проф. д-р Албена Керекоска, д.м.

Със заповед № Р-109-85/10.02.2020 на Ректора на МУ „Проф. д-р Параскев Стоянов“ – Варна, доц. д-р Наталия Василевна Ушева, д.м. е определена за втори научен ръководител.

Със заповед № Р-109-86/10.02.2020 г на Ректора на МУ „Проф. д-р Параскев Стоянов“ – Варна и заповед № Р-109-500/29.11.2021 г на Зам. ректор „Кариерно развитие“ проф. д-р Светослав Георгиев темата на дисертационния труд е променена от „Превенция на хранителна алергия при кърмачета в семейства с изявена атопия в Североизточна България“ в „Значение на кърменето за здравето на деца до 3 години от семейства с висок риск за алергия“.

Д-р Миглена Йорданова Маринова-Ашкар е положила успешно изпит за докторантски минимум и чужд език.

Д-р Миглена Йорданова Маринова-Ашкар е отчислена с право на защита със Заповед № Р-109-191/ 15.03.2023 г. на Ректора на Медицински университет - Варна.

Представени са всички административни документи по процедурата, предвидени в ЗРАСРБ, Правилника за приложението му и Правилника за развитие на академичния състав на МУ-Варна.

Кратки биографични данни

Д-р Маринова-Ашкар завършва Първа езикова гимназия с преподаване на английски език в гр. Варна през 1982 г. През 1989 г. придобива образователно-квалификационна степен „Магистър“ по Медицина в Медицински университет - гр. Варна. През 1999 г. придобива специалност по детски болести в МА - София. В периода ноември 1998 г - февруари 1999 г. специализира неонатология в Университетска болница - Ашкелон при МУ „Бен Гурион“, Израел. През 2005 г. придобива квалификация по Здравен мениджмънт в МУ – Варна. През 2007 г. придобива мед. специалност Неонатология в МУ - Плевен. През 2008 г. преминава обучение по обществено здраве в майчиното и детско здравеопазване - European School for Maternal, Infant and Neonatal Health - Burlo Garofolo Institute - гр. Триест, Италия. През 2005 г. и 2007 г. провежда интернатура по неонатология в Университетска болница при МУ - Грац, Австрия, а през 2010 г - в Университетската болница при МУ - Залцбург, Австрия.

Трудовият стаж на д-р Маринова започва през 1989 г. като лекар-неонатолог в отделение по Неонатология, МБАЛ „Св. Ив. Рилски“ - гр. Разград, където работи до м. февруари 2003 г. В периода 2003 – 2008 г. работи като неонатолог в Сектор „Новородени“ на Родилно отделение, МБАЛ „Св. Анна“ АД - Варна. От 2008 г. до 2009 г. изпълнява длъжността Началник сектор „Новородени“ на Родилно отделение, МБАЛ „Св. Анна“ АД - Варна. От 2009 г. до момента е Началник отделение „Неонатология“, МБАЛ „Св. Анна“ АД - Варна.

Д-р Маринова владее отлично английски и руски езици. Тя има различни професионални и социални умения, включително комуникативност, способност за работа в екип, умения за организиране на обща работа и за разпределяне на функциите и задълженията. Разполага с добри компютърни умения с офис пакети Word, Excel, PowerPoint.

Д-р Миглена Маринова е участвала в множество научни конференции и семинари.

Обща характеристика на дисертационния труд

Дисертационният труд, разработен от д-р Миглена Маринова, съдържа 154 страници и е онагледен с 6 фигури, 31 таблици и 11 приложения. Цитирани са 306 литературни източници, от които 31 на кирилица и 275 на латиница.

Дисертационният труд е добре балансиран и включва: Литературен обзор (54 страници), Цел, Задачи, Материал и методи (8 страници), Резултати (26 страници) и дискусия (11 страници), Изводи (3 страници).

Актуалност на темата

Алергичните заболявания са сред най-често срещаните в нашето съвремие, засягащи до 30% от децата. Наблюдаваната през последните години тенденция към увеличаване на честотата на алергичните болести се свързва със замърсяване на околната среда от химически вещества, наличие на хранителни алергени, неконтролирано използване на лекарства, промени в начина на живот на населението. Основните теории за произхода на алергичните болести са свързани с промени в храненето заедно с общите промени в околната среда, които оформят типа на имунния отговор на гостоприемника през критичен период на живота към имунна реакция от алергичен тип. Превантивните стратегии са особено важни за децата с висок риск за развитие на алергия - когато единият или двамата родители са алергични. Значението на алергиите е свързано не само със здравните им ефекти, но и с цялостния живот на индивида. Те имат силно въздействие върху образователната подготовка, социалните умения и професионалната реализация, особено при децата. Заедно със здравословните проблеми, които носят на засегнатите деца, алергичните заболявания засягат качеството на живот на децата и на семействата им. Те костват значителни икономически разходи на семейството на детето и на обществото. Първите 1000 дни, започващи от концепцията и продължаващи до началото на третата година на постнаталния живот, са критични за осигуряването на здравословно развитие на детето и превенция от хронични заболявания в по-нататъшния живот.

Храненето и начинът на живот преди и по време на бременността, лактацията, кърмаческия период и ранното детство е доказано, че предизвиква

дългосрочни ефекти върху по-късното здравословно състояние на децата, включвайки риска от социално-значими заболявания като диабет, затлъстяване, сърдечно-съдови заболявания.

Предполага се, че най-добрите възможности за превенция са във времевата рамка между концепцията и първите шест месеца от живота. Кърмата се счита за златен стандарт за детското хранене. Ползите от кърменето излизат извън свойствата и съдържанието на майчиното мляко. Въпросът за протективния ефект на кърменето може да се разглежда от различни аспекти, включващи:

- как продължителността на изключителното кърмене предпазва от atopични заболявания;
- дали продължителността на каквото и да е кърмене повлиява развитието им;
- дали липсата на кърмене или кърменето изобщо повлияват развитието на atopии;
- дали интензивността на кърменето или храненето с млека за кърмачета повлияват atopиите.

Литературният обзор е целенасочен, обстоен и добре структуриран. Демонстрирани са способности за критична оценка, обобщаване, систематизиране и интерпретиране на научната литература.

Целта на дисертацията е ясно и точно дефинирана. Поставените 4 задачи са добре формулирани и отговарят на поставената цел.

Методологията е комплексна, описана подробно и съответства на поставените задачи. Подбрани са адекватни на целта изследователски методи:

документален - извършен задълбочен анализ на различни източници на информация – научни статии, публикации, доклади, съобщения, книги, нормативни документи и методически ръководства, имащи отношение по темата на настоящия дисертационен труд;

анкетен - проведени са анкетни проучвания за установяване на:

1. Демографски и социално-икономически показатели на родителите – пол, възраст, образование, вредни навици (тютюнопушене), местоживее

(град/село), етническа принадлежност, численост на семейството, данни за домашен любимец, видове алергии в семейството;

2. Начин на зачеване, протичане на бременността и родоразрешение;
3. Демографски и антропометрични показатели на детето – пол, възраст, ръст и телесна маса при раждане, на 1-годишна възраст, на 2-3 - годишна възраст;
4. Попълване на визуална скала за оценка на данните за атопичен дерматит (SCORAD) и въпросник за оценка потенциална изява на алергии (CoMiSS);
5. Хранителни практики на детето – периоди на изключително кърмене, обща продължителност на кърменето, смесено и заместващо хранене;
6. Здравословно състояние на детето – честота и продължителност на острите заболявания на дихателната, храносмилателната, отделителната системи, на сетивни органи и др.; изява на алергии;
7. Оценка на НПП на детето – чрез попълване на валидиран въпросник Development Profile-3 (DP-3).

клинични методи - анамнеза, статус, антропометрични измервания при раждането, на 2, 4, 6 месеца, клиничен преглед, оценка на евентуална изява на алергия у детето до края на проследяването.

статистически методи:

deskриптивни методи - честотен и вариационен анализ

методи за проверка на хипотези - параметрични методи (t-тест на Student – за сравнение на средни аритметични стойности от две независими извадки), непараметрични методи (Критерий χ^2 на Pearson, метод на Колмогоров-Смирнов (Kolmogorov-Smirnov), метод на Ман-Уитни (Mann-Whitney)), логистичен и линеен регресионен анализ

графичен метод

Резултатите и тяхното обсъждане са същността на пета и шеста глави.

Д-р Маринова разделя резултатите от проучването си в няколко основни насоки:

1. Социално-демографска характеристика на участващите в

проучването лица

2. Алергични прояви
3. Предразполагащи фактори за алергични прояви
4. Влияние на кърменето върху растежа на деца, родени в семейства с анамнеза за алергия
5. Влияние на кърменето върху острата заболеваемост на децата с фамилна анамнеза за алергия
6. Влияние на кърменето върху изявата на алергии при децата с фамилна анамнеза за алергия
7. Влияние на кърменето върху НПР при децата с фамилна анамнеза за алергия

Представянето на резултатите от проведените проучвания следва поставените задачи.

Представената **дискусия** на резултатите показва задълбочено познаване на разглеждания проблем от докторанта и способността му за аналитично мислене.

Направените **изводи** са правилно формулирани. Те отговарят на поставените цел и задачи и следват логично резултатите и статистическия анализ.

Одобрявам **приносите**, които се разделят на:

Приноси с оригинален характер: За първи път у нас се изследва:

1. Влиянието на кърменето (като ексклузивност и като присъствие на кърма в храненето на детето изобщо) върху здравето (растеж, остра заболеваемост, изява на алергии) на деца с фамилност за алергия в ранната детска възраст – до 3 години;
2. НПР на децата от посочената извадка и влиянието върху него на начина на хранене и на някои епигенетични фактори:
3. Влиянието на вида млечно хранене върху растежа, острата заболеваемост, изявата на алергии и НПР на деца в риск за алергия;

Приноси с потвърдителен характер: Потвърждават се литературните данни, че:

1. Децата с фамилност за алергия, хранени с МК, особено на тези със стандартни МК имат по-бурен темп на растеж;
2. Кърмените боледуват по-рядко и по-рядко се хоспитализират поради заболявания на дихателната и храносмилателна системи в сравнение с хранените с МК;
3. Децата с изявен АД имат по-бавен темп на растеж от тези без изява на АД;
4. Изявилите ХА (в нашето проучване – момчетата) боледуват по-често и по-продължително от остри гастроентерити;
5. При мъжкия пол изявата на алергии е по-честа, отколкото при женския;
6. Най-често алергии се срещат при деца, хранени със стандартни МК;
7. Децата с ХА боледуват по-често от остри заболявания и се хоспитализират по-често;
8. Най-много алергии се проявяват при децата, кърмени по-малко от 6 месеца;
9. Децата на майки-пушачки имат по-ниски показатели на НПР;
10. Децата (при нас само при момчетата), които имат брат/сестра, имат по-високи показатели на НПР, както и фактът, че използването на МК спрямо кърмата са статистически значим фактор върху общото НПР на момчетата;
11. Продължителността на кърменето не влияе на НПР;
12. Броят на членовете на семейството оказва влияние върху НПР на децата

Дисертационният труд е написан на добър език, прецизен по отношение на терминологията. Технически, дисертацията е оформена според изискванията, а библиографията е изчерпателна.

Авторефератът достоверно възпроизвежда съдържанието на

дисертационния труд. Подготвен е в обем от 64 стандартни страници и е съставен от 11 части, които представят точно структурата и съдържанието, приносите и участията и публикациите по дисертационния труд. Във връзка с дисертационния труд докторантът е представил 4 публикации в списания „Мединфо“, „Medical News“, „Варненски медицински форум“, „Frontiers in Nutrition“.

Посочени са седем участия на научни форуми:

1. Marinova M. Feeding disorders in newborn with kernicterus - АНР ESPGHAN Summer School, Worcester College, Oxford, UK, 11-14.09.2019

2. Маринова М, Н. Ушева, С. Еюбова, Р. Панчева. Фактори, влияещи на нервно-психичното развитие в ранна детска възраст при деца от семейства с висок риск за алергии. Пета мултифасетна конференция за детското развитие - Пловдив, 02-04.04.2021

3. Marinova M, N. Usheva, S. Eyubova, R. Pancheva.. Atopic predisposition and developmental profile of children in early childhood in Bulgaria. 8th International conference on Nutrition and growth, 26-28.08.2021

4. Marinova M, N. Usheva, R. Pancheva, A. Toneva, S. Kuneva. Early childhood food allergy in families with atopy in Bulgaria, UEGW, 10.2021

5. Marinova M, R. Pancheva, N. Usheva, S. Eyubova. Neurodevelopment of children from atopic families in the early childhood in Bulgaria, 4-th International Pediamediterranea Conference, Istanbul, 11-13.05.2022

6. Р. Чамова, М. Маринова, Р. Панчева, С. Попова, Е. Караглани, А. Тонева. Честота на различните форми на алергии сред семейства с висок риск за атопия във Варна. XV-ти Национален конгрес на Българската Педиатрична Асоциация – 23-26.09.2021 г

7. А. Тонева, М. Маринова, Р. Панчева, Е. Караглани, Н. Ушева, Л. Рангелова, Р. Чамова. Влияние на някои рискови фактори, свързани с растежа на деца от атопични семейства през първите 1000 дни. XV-ти Национален конгрес на Българската Педиатрична Асоциация – 23-26.09.2021 г

В **заключение** дисертацията отговаря на изискванията на Закона за развитие на академичния състав на РБългария. Трудът е представен в завършен и добре оформен вид.

В дисертационния труд на д-р Миглена Маринова-Ашкар е представен собствен опит от изследването на значим проблем на съвременното общество. Извършеният обстоен и последователен анализ дава възможности за разработване на иновативни подходи за подобряване и насърчаване на общественото здраве. Намирам темата, разработена от докторантката, за изключително актуална и навременна. Съдържанието на дисертационния труд е правомерно и задълбочено разработено, добре онагледено и поднесено с добър професионален език.

Всичко това ми дава основание да оценя **положително** дисертационния труд „Значение на кърменето за здравето на деца до 3 години от семейства с висок риск за алергия“ и да дам положителния си вот за присъждането на д-р Миглена Маринова-Ашкар на научната и образователна степен „Доктор“ в област на висшето образование 7. „Здравеопазване и спорт“, професионално направление 7.1. „Медицина“, по научна специалност „Хигиена (вкл. трудова, комунална, училищна, радиационна и др.)“.

08.05.2023 г.
гр. Варна

Изготвил рецензията:
/Доц. д-р Росица Христова Чамова/